

طراحی آموزشی

در کسب و کار و صنعت

دکتر مرتضی کرمی

عضو هیأت علمی دانشگاه فردوسی مشهد

کرمی، مرتضی، ۱۳۵۷- طراحی آموزشی در کسب و کار و صنعت، تهران، کویر، ۱۳۹۰.
۱۹۸ص. ک مصور، جدول.

ISBN: 978-964-214-031-2

فیبا، نمایه: ص. [۱۸۷]- ۱۹۶.
نظام‌های آموزشی -- طرح و برنامه‌ریزی، صنعت و آموزش.

ط ۴ ک ۲۸۳۸ LB ۱۰۲۸۳۸

۳۷۸۳
شماره کتابشناسی ملی: ۱۹۹۵۴۱۸

www.ketab.ir

طراحی آموزشی در کسب و کار و صنعت

□ دکتر مرتضی کریمی

عضو هیأت علمی دانشگاه فردوسی مشهد

- طراح جلد: سعید زاشکانی • حروفنگار و صفحه‌آرا: انتشارات کویر، نسیرین قدرتی
- لیتوگرافی و چاپ: غزال • صحافی: کیمیا • شمارگان: ۱۱۰۰ • چاپ اول: ۱۳۹۰
- نشانی: تهران کریم‌خان زند، ابتدای قائم مقام فراهانی، کوی یکم، شماره ۲۰، ساختمان کویر
- کد پستی: ۱۵۸۵۹۱۴۹۱۳ • تلفن: ۸۸۳۰۱۹۹۲ • فاکس: ۸۸۳۲۲۱۷ • قیمت: ۵۵۰۰ تومان
- شابک: ۹۷۸۹۶۴۰۲۱۴۰۳۱۰۲ ISBN: 978-964-214-031-2

○ کلیه حقوق برای ناشر محفوظ است.

فهرست

مقدمه	۱۳
فصل اول: مفهوم‌شناسی طراحی آموزشی	۱۷
طراحی چیست؟	۱۹
آموزش چیست؟	۲۱
طراحی آموزشی چیست؟	۲۲
نظریه‌ها و فرایندهای طراحی آموزشی	۲۵
فصل دوم: رویکردهای طراحی آموزشی	۲۹
پارادایم‌های طلی طراحی آموزشی	۳۱
ظهور رویکرد سازنده‌گرایی در طراحی آموزشی	۳۲
فصل سوم: نقش طراحی آموزشی در آموزش‌های صنعتی/سازمانی	۳۹
تفاوت طراحی آموزشی در سازمان‌ها و مؤسسات آموزشی	۴۲
ویژگی‌های طراحی آموزشی در عبه صنعتی/سازمانی	۴۵
فصل چهارم: مبانی فلسفی رویکردهای طراحی آموزشی	۵۱
عنیت‌گرایی	۵۵
سازنده‌گرایی	۵۶
فصل پنجم: طراحی آموزشی سیستمی: ویژگی‌ها، فرایندها و مدل‌ها	۶۵
ویژگی‌های طراحی آموزشی سیستمی	۶۸
فرایند طراحی آموزشی سیستمی	۷۰
۱. درون‌داد	۷۰

۷۱	۲. فرایند
۷۱	۳. برونداد
۷۳	مدل‌های طراحی آموزشی سیستمی
۷۳	مدل ADDIE
۷۶	مدل دیک و کری
۷۸	مدل رایگلوث
۸۱	نقد و بیکرد سیستمی
۸۵	فصل ششم: طراحی آموزشی سازنده‌گرا: اصول، فرایند، ویژگی‌ها و مدل‌ها
۸۷	طول آموزش سازنده‌گرا
۹۱	انواع سازنده‌گرایی
۹۲	سازنده‌گرایی شناختی
۹۳	سازنده‌گرایی رادیکال
۹۳	سازنده‌گرایی اجتماعی
۹۴	فرایند طراحی آموزشی سازنده‌گرا
۹۵	۱. تجزیه و تحلیل
۹۵	۲. طراحی
۹۵	۳. ارزشیابی
۹۶	ویژگی‌های طراحی آموزشی سازنده‌گرا
۹۸	مسأله و مشکل مناسب
۹۹	مشارکت
۱۰۰	مدل طراحی محیط‌های یادگیری سازنده‌گرا
۱۰۱	۱. سؤال، مورد، مسأله، پروژه
۱۰۱	زمینه مسأله/پروژه

۱۰۱		بازنمایی مسأله/پروژه
۱۰۲		فضای کار روی مسأله/پروژه
۱۰۲		۲. موارد مربوط
۱۰۳		۳. منابع اطلاعاتی
۱۰۳		۴. ابزارهای شناختی (ساختن - دانش)
۱۰۴		۵. ابزارهای مباحثه - همکاری
۱۰۴		۶. پشتیبانی اجتماعی و زمینه‌ای
۱۰۵		چالش‌های طراحی آموزشی سازنده‌گرا
۱۱۱		فصل هفتم: مقایسه طراحی آموزشی سیستمی و سازنده‌گرا
۱۱۳		۱. تجزیه و تحلیل
۱۱۴		۲. برنامه‌ریزی
۱۱۴		۳. ارزشیابی
۱۲۲		نظریه پیوستار کسب دانش
۱۲۵		فصل هشتم: نقش طراحان آموزشی در سازمان‌ها
۱۲۷		نقش‌های طراحان آموزشی
۱۲۷		طراح انحصاری
۱۲۸		طراح به‌عنوان مشاور
۱۲۹		عضو/رهبر تیم
۱۳۱		محدودیت‌ها
۱۳۱		شناسایی مشتری
۱۳۲		دانش مشتری از فرایند طراحی آموزشی
۱۳۲		مدیریت پروژه در مقابل طراحی آموزشی
۱۳۳		تسهیل‌کننده‌ها

۱۳۴	فناوری اطلاعات
۱۳۵	روندها در طراحی و توسعه شرکت
۱۳۵	کاهش زمان چرخه طراحی
۱۳۵	تقویت اثربخشی و کارایی آموزش
۱۳۵	ارائه آموزش مبتنی بر فناوری
۱۳۶	فنون ارزشیابی پیشرفته
۱۳۹	فصل نهم: ارزشیابی در طراحی آموزشی
۱۴۱	مفهوم‌شناسی ارزشیابی
۱۴۴	مدل هدف‌مدار
۱۴۴	مدل ناهمخوانی
۱۴۵	مدل هدف آزاد
۱۴۵	مدل CIPP
۱۴۶	مدل پاتریک
۱۴۶	مدل فیلیپس
۱۴۷	مدل CIO
۱۴۷	مدل ارزشیابی اثربخشی کرک، پاتریک
۱۴۷	واکنش
۱۴۸	یادگیری
۱۴۹	رفتار
۱۴۹	نتایج
۱۵۷	فصل دهم: مدل مطلوب طراحی آموزشی در کسب و کار و صنعت
۱۶۰	۱. سؤالات و فرضیات پژوهش
۱۶۱	۲. روش تحقیق

۱۶۴	۳. ابزار گردآوری داده‌ها
۱۶۶	۴. روایی و پایایی ابزار اندازه‌گیری
۱۶۸	۵. روش اجرای پژوهش
۱۷۲	۶. نحوه تجزیه و تحلیل داده‌ها
۱۷۳	۷. یافته‌ها
۱۸۰	۸. بحث و نتیجه‌گیری
۱۸۵	منابع
۱۹۷	نمایه

www.ketab.ir

مقدمه

آموزش از مقوله‌هایی است که انسان از دیروز با آن سروکار داشته است. با پیشرفت جوامع و ایجاد مشاغل و سازمان‌ها و نهادها ضرورت این امر بیش از پیش گردید تا حدی که در حال حاضر بقاء سازمان‌ها منوط به آن می‌باشد. چرا که عصر حاضر، عصری است که توأم با تغییرات شتابان است و هر روز تغییر جدیدی در محیط پیرامون سازمان‌ها رخ می‌دهد. در این میان سازمان‌ها با بایستی خود را با این تغییرات همراه سازند و یا فنا و نابودی خود را برگزینند.

مهمترین عنصر در سازمان جهت همراهی با تغییرات، منابع انسانی می‌باشد و دقیقاً به همین دلیل است که منابع انسانی به عنوان مهمترین دارایی سازمان‌ها و به عنوان مزیت رقابتی آن‌ها مطرح می‌گردد. جهت رویارویی با تغییرات ارتقاء دانش، توانایی و مهارت منابع انسانی از اهمیت خاصی برخوردار است.

به عبارت دیگر، امروزه با عنایت به شتاب تغییرات و رقابت فزاینده، سازمان‌ها بیش از هر زمان دیگر برای کسب نتایج و حفظ خود تلاش می‌کنند و طراحی آموزشی مناسب برای این دو هدف (کسب نتایج و حفظ بقاء) بسیار مهم می‌باشد.

زیرا این آموزش است که موجب بهبود عملکرد سازمان و تعالی آن می‌گردد. به همین دلیل طراحی آموزشی خوب برای تحقق این مهم ضروری است.

با عنایت به مطلب فوق آموزش‌های صنعتی حایز اهمیت خاصی بوده و برای رقابت اقتصادی بسیار مهم می‌باشد. ویژگی مهم آموزش‌های صنعتی زمان‌بر و گران‌بودن آن می‌باشد. به‌عنوان مثال شرکت IBM آمریکا در یک سال دو میلیارد دلار صرف آموزش کرده است. در کشور ما گرچه سرمایه‌گذاری آموزشی کمتر از این می‌باشد اما بازهم مبلغ قابل توجهی را به خود اختصاص می‌دهد که علاوه بر این بایستی هزینه‌های غیرمستقیم از قبیل توقف خط تولید، گذراندن وقت در خارج از سازمان جهت آموزش و نظایر این‌ها را به آن افزود.

قطعا صرف این مبالغ گزاف در آموزش صنعتی بایستی موجب ارزش افزوده در سازمان گردیده و گونه آموزش‌ها فاقد بهره‌وری لازم می‌گردند، جهت تحقق این مهم وجود یک سیستم مناسب و بهره‌ور طراحی آموزشی از اهمیت خاصی برخوردار است.

بر این اساس طراحی آموزشی به‌عنوان قلمرو علمی‌ای که به چگونگی ارائه موقعیت‌های آموزشی در جهت تحقق یادگیری می‌پردازد از نقش به‌سزایی برخوردار است. به‌گونه‌ای که برخی معتقدند طراحی آموزشی قلب هرگونه کوشش آموزشی می‌باشد.

در زمینه طراحی آموزشی، مدل‌های بسیاری تا کنون ارائه گردیده اما اکثریت آن‌ها منبعث از دو پارادایم اصلی، عینیت‌گرایی (سیستمی) و سازنده‌گرایی می‌باشند. از دیرباز به‌کارگیری الگوهای طراحی آموزشی با رویکرد سیستمی در آموزش‌های صنعتی متداول بوده است. تنها پس از ظهور رویکرد سازنده‌گرایی کاربرد الگوهای سیستمی مورد تردید قرار گرفته است. بدون تردید کاربرد الگوهای طراحی آموزشی کارا نقش تعیین‌کننده‌ای در بهره‌وری نظام‌های آموزشی در مراکز

صنعتی دارد. از طرفی عرصه صنعت جایگاهی است که بیشترین اقدامات طراحی آموزشی در سه دهه اخیر در آنجا انجام شده است. آنچه در این میان مهم می باشد استفاده از رویکرد و مدل مناسب جهت طراحی آموزشی می باشد تا بتوان از این طریق خشت اولیه تضمین اثربخشی آموزش را بنا نهاد.

کتاب حاضر در ده فصل تدوین گردیده است. در فصل اول به بیان مفهوم شناسی طراحی آموزشی پرداخته می شود و در ادامه در فصل دوم رویکردهای طراحی آموزشی که عبارتند از سیستمی و سازنده گرایی تشریح و سپس در فصل سوم نقش و جایگاه و اهمیت طراحی آموزشی در سازمان ها و کسب و کار امروز تبیین می گردد. در فصل چهارم مبانی فلسفی رویکردهای طراحی آموزشی سیستمی و سازنده گرایی مورد بحث قرار می گیرد. در فصل پنجم طراحی آموزشی سیستمی، ویژگی ها، فرایند و مدل های آن مورد بررسی و نقد قرار می گیرد و در فصل ششم این موارد برای طراحی آموزشی سازنده گرا تشریح می گردد. در فصل هفتم به مقایسه رویکردهای طراحی آموزشی سیستمی و سازنده گرا از زوایای مختلف پرداخته می شود. در فصل هشتم، نقش طراحان آموزشی در سازمان ها تشریح می گردد و در فصل نهم به نقش و جایگاه ارزشیابی در طراحی آموزشی و چگونگی اجرای آن پرداخته می شود. نهایتاً در فصل دهم تعیین رویکرد و الگوی مناسب طراحی آموزشی برای سطوح مختلف سازمانی (کارگری و مدیریتی) برای اولین بار مورد بررسی و مقایسه قرار می گیرد و مسلماً راهگشای حل مسائل مربوط به آموزش های صنعتی و ارتقاء کارایی نظام های آموزشی این مراکز خواهد بود.

از آنجا که این اثر از محدود کتاب هایی است که به بحث طراحی آموزشی در عرصه سازمانی و صنعت - که به زعم نگارنده حلقه مفقوده نظام آموزشی این مراکز می باشد - پرداخته است لذا تنها مدخلی بر این مبحث می باشد. امید است

با دریافت نظرات اساتید و دانشجویان و همچنین صاحبان کسب و کار، مدیران و کارشناسان آموزش سازمان‌ها و سایر عزیزان علاقه‌مند، اثری کامل‌تر در آینده ارائه گردد.

در پایان، از رهنمودهای اساتید ارجمند جناب آقای دکتر هاشم فردانش استاد محترم دانشگاه تربیت مدرس و سرکار خانم دکتر مهناز معلم استاد محترم دانشگاه North Carolina Wilmington آمریکا که در نگارش این اثر همواره بازخوردهای کلیدی ارائه نمودند کمال تشکر را دارم.

مرتضی کرمی

اسنادیار دانشگاه فردوسی مشهد

www.ketab.ir